

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії та
міжнародних відносин

Віталій АНДРЕЙКО

« 30 » 06 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ УКРАЇНИ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: А Освіта

Спеціальність: А4 Середня освіта

Предметна спеціальність: А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Освітня програма: Історія

Статус дисципліни: обов'язкова

Мова навчання: українська

Ужгород – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «**Історія середньовічної України**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **А Освіта** спеціальності **А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)** освітньо-професійної програми **Історія**.

Розробник: Ліхтей І.М. – доцент, завідувач кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ».

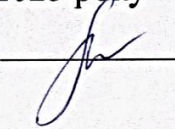
Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби

протокол № 11 від « 26 » червня 2025 року

Завідувач кафедри доц. Ігор ЛІХТЕЙ

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 7 від « 27 » червня 2025 року

Голова науково-методичної комісії доц. Світлана МИШКО

© Ліхтей І.М., 2025

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	2	2
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	4	4
	Лекції:	
	28	12
аудиторних – 3,5	Практичні (семінарські):	
самостійної роботи студента – 5	32	6
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60	102

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Нормативний курс «Історія середньовічної України» складається з двох частин та є базовим для підготовки висококваліфікованих фахівців. Дисципліна викладається на факультеті історії та міжнародних відносин для студентів денної та заочної форм навчання протягом другого семестру, 2-го року навчання у відповідності до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта).

Метою навчальної дисципліни є систематичне, комплексне, об'єктивне вивчення та аналіз політичної, соціальної історії, господарської та культурної сфер розвитку середньовічної України. Відповідно до освітньої програми «Історія», вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти відповідної спеціальності таких компетентностей:

- **інтегральна компетентність** – здатність розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти;
- **загальні компетентності (ЗК):**
 - ЗК – 01 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях;
 - ЗК – 02 - Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.
- **фахові компетентності (ФК):**
 - ФК – 01 - Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету;
 - ФК – 04 - Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.
- **предметні компетентності (ПК):**

- ПК – 02 - Знання сучасних досліджень в галузі історії та громадянської освіти;
- ПК – 05 – Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот;
- ПК – 09 - Знання нових підходів до шкільної історичної та громадянської освіти в умовах багатокультурного суспільства та процесу євроінтеграції.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Історія середньовічної України» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

Шифр НД за ОП: ОК 11. Давні цивілізації на території України;

Шифр НД за ОП: ОК 16. Історія та культура середньовічної Європи

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми (ОП), вивчення навчальної дисципліни «Історія середньовічної України» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПР):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Демонструє знання історичної науки та громадянської освіти, оперує базовими категоріями та поняттями предметної спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та імплементує здобуті знання у навчальну і практичну діяльність.	ПР – 07
Орієнтується в історичному часі, застосовуючи періодизацію, вміє характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперує фаховою термінологією.	ПРН – 14
Використовує краєзнавчу складову курсу історії для активізації пізнавальної діяльності учнів; розуміє й популяризує історико-культурну спадщину України та світу.	ПРН – 16
Працює з джерелами інформації, інтегрує їх у зміст навчання історії, представляє та обговорює відображені в них факти, явища, події, визначає власну позицію щодо суперечливих питань.	ПРН – 17
Знає зміст шкільних курсів історії та громадянської освіти, проектує і здійснює навчально-виховний процес, обирає оптимальні компетентісно орієнтовані методики навчання, вміє оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.	ПРН – 18

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Історія середньовічної України»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Володіє знаннями з середньовічної України і має навички їх імплементации у навчальний процес на уроках історії в школі.	ПР - 07
Знає історичну періодизацію доби Середньовіччя. Застосовує фахову термінологію при викладанні курсу в школі	ПР - 14
Використовує краєзнавчий підхід. Вміє визначити регіональні чинники в політичних, економічних, культурних, духовних історичних процесах, вміє користуватися набутими історичними знаннями у виховній роботі з учнями.	ПР - 16
Професійно використовує джерела історичної інформації, імплементує їх у навчальний процес.	ПР - 17

Володіє змістом матеріалів з курсу історії України, має знання для здійснення навчально-виховного процесу, застосовує оптимальні вікові методики при викладанні.

ПР - 18

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни «Історія середньовічної України» є: практичні заняття, модульні контрольні роботи, іспити.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступи на практичних заняттях тощо. Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на практичних заняттях, консультаціях.

Форма модульного контролю: письмові контрольні роботи.

Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит наприкінці семестру.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль 1

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	CP	50	100
06	06	06	06	06	20		

Модуль 2

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T6	T7	T8	T9	T10	CP	50	100
06	06	06	06	06	20		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	Модуль 2	Максимальна кількість балів (сумарна)
	Кількість	Кількість	
Практичні (семінарські) заняття	5	5	60
Самостійна робота	1	1	40
Модульна контрольна робота	1	1	100
Разом			200

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмові відповіді на теоретичні питання, різних рівнів складності. За кожну правильну відповідь на 3 теоретичні завдання студент може отримати від 10 до 20 балів максимум. До модульної контрольної роботи допускаються студенти, як відвідали не менше 90 % аудиторних занять (або відпрацювали

пропущені заняття на консультаціях) і отримали не менше 60 % від можливої кількості балів за поточну роботу.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою (іспит)	Критерії знань
A	90-100	відмінно	Студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення навчальних першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
B	82-89	добре	Студент добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, вільно володіє державною мовою; але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного завдання
C	74-81		
D	64-73	задовільно	Студент в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у студента невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю
E	60-63		
FX	35-59	незадовільно	Студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані
F	0-34		

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. СТАНОВЛЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ. Внутрішні та зовнішні причини становлення давньоруської державності. Розвиток і ускладнення сіхднослов'янського суспільства, класоутворюючі процеси. Матеріальна у духовна культура полян та сусідніх племен напередодні утворення держави. Племінні князіння. Союзи племен та міжплемінні утворення. Втягування слов'ян у транзитну торгівлю, роль арабських дирхемів в її обслуговуванні. Формування двох великих торгових шляхів – “із Варяг у Греки” та “із Хозар у Німці”, виникнення Києва на їх перетині. Дискусія про час заснування Києва. Легенда про Кия та раціональне зерно у ній. Роль додаткових торгових шляхів – Волзького і Донського. Питання про Руських каганат. Державне утворення Руська земля. Постаць Рюрика і норманська проблема. Олег, формування державності навколо шляху із Варягів у Греки. Походи Олега на Візантію. Договори Олега, їхнє значення для русько-візантійської торгівлі,

подальшого зміцнення держави. Ігор, його внутрішня і зовнішня політика. Походи руських дружи у закаспійські землі. Повстання древлян. Ольга, її війна проти древлян, адміністративна і податкова реформа. Візит Ольги до Константинополя, переговори з Костянтином Багрянородним, дискусійні аспекти. Спроби релігійних реформ з боку Ольги. Святослав та його походи – проти Волзької Болгарії, Хозарії, на Північний Кавказ. Приєднання Тьмуторокані. Перший Балканський похід. Повернення до Києва. Другий Балканський похід. Оборона Доростола. Новий договір з Візантією, повернення на Русь та загибель.

Тема 2. ЗМІЦНЕННЯ РУСІ ЗА ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО І ЯРОСЛАВА МУДРОГО. Сини-спадкоємці Святослава та усобиці між ними. Походження Володимира. Початок правління у Новгороді. Укріплення Володимиром Києва та Київської землі, перші завойовницькі походи. Розширення державної території Русі. Питання про етно-племінну структуру Київської Русі, її поземельний устрій. Київська Русь як ранньокласова імперія, її схожість і відмінність з іншими подібними державами – імперією Карла Великого, Візантією, Священною Римською імперією. Територіально-адміністративна реформа Володимира. Перша релігійна реформа, спроба творення загально-племінного язичницького пантеону, її провал. Друга релігійна реформа – християнська. Переговори Володимира з імператором Васиєм, придушення руськими дружинами заколоту Варди Фоки, облога Херсонесу. Обставини хрещення, дискусійні аспекти. Розбудова церковної структури. Культурні реформи Володимира. Карбування монети, започаткування літописання. Смерть Володимира і подальші усобиці 1015-1019 р. його синів. Борис і Гліб, дискусії про обставини їхньої загибелі. Перемога Ярослава, загибель Святополка. Усобиці Ярослава і Мстислава Тьмутороканського. Особливості внутрішньої і зовнішньої політики Ярослава. Подальша християнізація Русі. Софія Київська. Митрополит Іларіон. Києво-Печерський монастир. Війна 1043 р. Візантією та новий мир. Розбудова Києва та інших центрів, заснування нових міст. Руська правда. Русь наприкінці правління Ярослава.

Тема 3. РОЗКВІТ РУСІ ЗА СИНІВ І ОНУКІВ ЯРОСЛАВА МУДРОГО. “Заповіт Ярослава”, тріумфірат Ярославичів. Ізяслав як великий князь Київський. Розв’язані Всеславом Полоцьким усобиці. Поява на руських кордонах половців, їхнє походження, суспільний устрій, заняття, особливості військового мистецтва. Напад половців 1068 р. на Київ, повстання городян. Втеча і повернення Ізяслава. Причини і характер кількарічної державно-політичної кризи на Русі. Вишгородський княжий з’їзд 1072 р., перенесення мощів св. Бориса і Гліба. Усобиця 1073 р., вокняжіння в Києві Святослава. Два ізборники Святослава. Третя вокняжіння Ізяслава в Києві, усобиці Олега Святославина. Вокняжіння в Києві Всеволода. Змужніння його сина Володимира Мономаха, початок його княжої кар’єри. Правління в Києві Святополка II. Любецький з’їзд. Походи об’єднаних руських сил проти половців. Смерть Святополка і міське повстання. Вокняжіння у Києві Мономаха, його соціальні реформи, відображення їх у Руській правді. Найвище піднесення Русі за Мономаха, його внутрішня і зовнішня політика, відображення доби у билинах. Мстислав Великий – останній самодержець Києва. Значення давньоруської державності в історії України.

Тема 4. ПОЛІТИЧНА РОЗДРОБЛЕНІСТЬ НА РУСІ. Причини і рушійні сили політичної роздробленості: соціальні, економічні, зовнішні. Характер і перебіг княжих усобиць. Ярополк Володимирович та спроба третього тріумфірату на Русі. Вокняжіння в Києві Олега Всеволодовича, Остаточне перетворення Русі на федерацію окремих князівств, дистанціювання від Києва Полоцька і Новгорода. Велика усобиця 1147-1154 р., її головні події та учасники. Правління Ростислава Мстиславича, наростання конфедеративних рис у державному устрої Київської Русі. Церква як консолідуючий фактор. Зростання суперечностей між Києвом і Суздалью, погром Києва 1169 р. усобиці між чернігівськими і смоленськими князями, дуумвірат Святослава III і Рюрика Ростиславича. Відновлення половецької загрози та боротьба проти неї. Похід 1185 р. князя Ігоря на половців. Піднесення галицького князівства Ярослава Осмомисла. Урбанізаційні тенденції на Волині. Міжусобна війна 1194-1196 р., тимчасовий занепад Подніпров’я.

Тема 5. МАТЕРІАЛЬНА І ДУХОВНА КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ. Книжність і література. Давньоруські Євангелія. Ізборники 1073 і 1076 р. Літописання. Повість врем'яних літ. Київський літопис. Іларіон. Клим Смолятич. Кирило Туровський. Слово о полку Ігоревім. Данило Заточеник. Архітектура. Головні пам'ятки, архітектурні школи різних земель. П'ять етапів у розвитку давньоруського зодчества. Скульптура, живопис. Найвідоміші ікони та мозаїки. Музика. Декоративно-ужиткове мистецтво. Основні пам'ятки.

Модуль 2

Тема 6. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА. Галицько-Волинський літопис як історичне джерело. Роман Мстиславич – об'єднувач Волині і Галиччю. Його реформи і політичні ініціативи. Дискусія про висунутий Романом проект нового політичного устрою Русі. Загибель Роман і подальша політична криза в Галиччі. Утвердження князів Ігоревичів та угорського впливу в Галиччі. Мстислав Удатний. Данило Романович, формування його як військово-політичного діяча, збирання батьківської спадщини. Виникнення і наростання татаро-монгольської загрози для Русі. Битва на Калці. Батієва навала. Відносини Данила Галицького з Ордою. Боротьба проти претензій Ростислава Михайловича на Галич, битва під Ярославом. Поїздка до Орди. Творення анти-ординської коаліції, взаємини з папою Інокентієм IV, коронування, доля королівської корони. Розбудова міст і фортець. Питання про час виникнення Львова. Битви проти орд Куремси і Бурундая. Смерть у Холмі. Правління Лева I, його завойовницькі походи, внутрішня політика. Питання про належність Закарпаття до держави Лева. Юрій I, його печатка і титул. Заснування Галицької митрополії. Андрій і Лев II, їхня загибель. Особливості державного розвитку за Юрія II. Напад на Львів 1340 р. Казимира Великого, правління боярина Дмитра Дедька. Роль і значення Галицько-Волинської держави в історії України та її культури.

Тема 7. ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ДО СКЛАДУ ЛИТОВСЬКОЇ ТА СУСІДНІХ ДЕРЖАВ. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XV СТ. Велике князівство Литовське та початок завоювання ним українських земель. Литовсько-польсько-угорські конфлікти через Галичину і Поділля. Утвердження литовської знаті на Чернігівщині. Витіснення литовцями монголо-татар з середнього Подніпров'я. Битва на Синіх Водах. Кревська унія. Великий князь Вітовт та розширення за нього південних кордонів Литви. Дипломатія Вітовта, зносини з Золотою Ордою, роль у становленні Кримського ханства. Союз Вітовта з Тохтамишем. Битва на Ворсклі. Віленська унія. Битва під Грюнвальдом. Городельська унія. Едигеєва навала на Київ. Відновлення Київської митрополії. З'їзд монархів у Луцьку.

Загальна характеристика становища українських земель у складі Великого князівства Литовського. Свидригайлові війни. Кримське ханство. Українські землі під владою польського короля Казимира IV. Київське князівство Олельковичів та його ліквідація. Українські землі за литовського князя Олександра та польського короля Яна-Альбрехта. П'ять московсько-литовських війн та їхні наслідки. Включення Чернігівщини до складу Великого князівства Московського. Повстання Михайла Глинського. Закріпачення селян. Доля руської знаті. Основні шляхетські роди на українських землях.

Закарпаття в складі Угорщини. Слов'янські поселення на Закарпатті, особливості соціально-економічного розвитку. Перехід угорцями Аарпада Карпатських перевалів, період “віднайдення батьківщини”. Поступове адміністрування Угорським королівством володінь під Карпатами. Утворення чотирьох комітатів на території сучасного Закарпаття. Татаро-монгольська навала. Зв'язки з Галицько-Волинською державою. Феодална війна початку XIV ст. і утвердження Анжуйської династії. Соціально-економічний розвиток у XIV ст. Розбудова замку. Князь Федір Корятович. Закарпаття на початку XV ст. Церковне життя. Доба короля Матяша і шляхетські контрреформи Ласла II. Селянська війна 1514 р. і турецька експансія. Закарпаття в умовах розпаду Угорського королівства після поразки під Могачем 1526 р. Закарпаття у війнах між Трансильванією і Австрією.

Буковина у складі Молдавського князівства. Повстання 1490-1492 р. на Буковині. Вхідження Буковини до Молдавського князівства. Розвиток міст і торгівлі. Буковина в умовах турецької експансії і молдавсько-польських війн. Молдавське князівство – васал Османської

Порти. Господарське і культурне життя Буковини, збереження і розвиток давньоруських традицій. Соціальна боротьба.

Крим у середні віки. Крим у XIII – на початку XIV ст. Хан Ногай та його нащадки. Генуезькі колонії. Князівство Феодоро. Становлення Кримського ханства. Утвердження династії Гіреїв. Внутрішній устрій кримської держави, її соціально-економічна структура, господарське життя. Завоювання Криму турками. Крим – протекторат Османської імперії. турецько-татарські набіги на сусідні країни. Крим у середині XVI ст.

Тема 8. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК У XVI СТ. ЦЕРКОВНЕ І КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ. Диференціація феодального класу. Основні магнатські роди на українських землях. Закріпачення селян. Соціальні процеси у містах. Перший і Другий Литовські Статути. Система судочинства. Устава на волоки. Торунський статут. Запровадження і розвиток магдебурзького права. Розвиток ремесел і торгівлі.

Православна церква XIV-XV ст. Поширення католицизму. Православна церква у XVI ст. Єретичні рухи в Україні XVI ст. Лютеранство, чеське братство, кальвінізм на Україні. Антитринітаризм і соцініанство в Україні. Українська культура середини XIV – кінця XVI ст. Освіта і наукові знання. Фольклор. Література. Образотворче мистецтво. Архітектура. Розбудова міст, замків і фортець, палаців, монастирів. Поширення європейських архітектурних стилів.

Тема 9. ЗАРОДЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ КОЗАЦЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ. Витоки українського козацтва. Теорії походження козацтва. Перші козацькі ватажки. Бернард Претвич. Предслав Лянцкоронський. Гетьман Костянтин Острозький і його антитатарська боротьба. Остафій Дашкович. Байда-Вишневецький. Заснування Запорозької Січі. Перші реєстри. Початок морських походів козаків. Іван Підкова. Становлення козацької ієрархії. Козацькі регалії.

Люблінський сейм, його перебіг та рішення. Перехід Волині і Подніпров'я під владу Польської корони. Посилення феодальної експлуатації селян. Становище українських земель у складі Польського королівства. Структура класу феодалів на українських землях, головні магнатські роди. Релігійна ситуація на Україні. Переслідування православної церкви з боку панівної польської верхівки.

Тема 10. ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ УКРАЇНИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ. Вивчення процесу Великого розселення слов'ян. Аналіз змін в етнічній структурі населення Причорноморських степів. Вивчення питання становлення та історичного розвитку Київської Русі. Ключові проблеми історії України доби політичної децентралізації. Висвітлення основних етапів розвитку Галицько-Волинської держави (Королівства Руського). Розгляд питання інкорпорації руських князівств (земель) до складу Великого князівства Литовського, становища Криму, Буковини і Закарпаття. Опис життя населення, характеристика його соціальної структури в Литовсько-Руській державі. Релігійне та церковне життя в Україні в добу Середньовіччя. Вивчення історії розвитку матеріальної й духовної культури в середньовічній Україні.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	у тому числі							
	Усього	Лекції	Семінарські	Самостійна робота	Усього	Лекції	Семінарські	Самостійна робота
Модуль 1								
Тема 1. Становлення Київської Русі.	12	2	8	2	11	1	-	10
Тема 2. Зміцнення Русі за Володимира Великого і Ярослава Мудрого	12	2	4	6	13	1	2	10
Тема 3. Розквіт Русі за синів і онуків Ярослава Мудрого.	12	2	4	6	12	2	-	10
Тема 4. Феодальна роздробленість на Русі.	10	2		8	11	1	-	10
Тема 5. Матеріальна і духовна культура Київської Русі.	12	4		8	11	1	-	10
Модульна контрольна робота	2	2	-	-	-	-	-	-
Разом за модуль	60	14	16	30	58	6	2	50
Модуль 2								
Тема 6. Галицько-Волинська держава.	12	2	4	6	13	1	2	10
Тема 7. Вхідження українських земель до складу Литовської та сусідніх держав. Українські землі у другій половині XV ст.	10	2	2	6	14	2	-	12
Тема 8. Соціально-економічний розвиток у XVI ст. Церковне і культурне життя.	12	2	8	2	13	1	2	10
Тема 9. Зародження і зміцнення козацького суспільства. Люблінська унія та її наслідки.	12	4	-	8	11	1		10
Тема 10. Вивчення історії та культури України в закладах загальної середньої освіти	12	2	2	8	11	1	-	10
Модульна контрольна робота	2	2	-	-	-	-	-	-
Разом за модуль	60	14	16	30	62	6	4	52
Разом за семестр	120	28	32	60	120	12	6	102
Разом годин:	120	28	32	60	120	12	6	102

6.3. Теми практичних (семінарських) занять*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма навч.	Кількість годин заочн. форма навч.
Модуль 1			
1.	Договори Київської Русі з Візантією першої половини X ст. та їх оцінка в сучасній українській історіографії.	4	-
2.	Русько-візантійські відносини в середині X ст.	4	-
3.	Запровадження в Київській Русі християнства як державної релігії.	4	2
4.	Князь Володимир Мономах як державець.	4	-
Модуль 2			
5.	Монголо-татарська навала на українські землі та її наслідки	4	2

6.	Утвердження влади Польського королівства в Галичині (40 – 80-ті роки XIV ст.)	2	-
7.	Розвиток міст та міського самоврядування в Україні в XIV – середині XVI ст.	4	2
8.	Православна церква в Україні в другій половині XIII – першій половині XVI ст.	4	-
9.	Вивчення історії та культури середньовічної України в закладах загальної середньої освіти.	2	-
Разом		32	6

*використання елементів неформального навчання – здобувач із запропонованих як альтернативних форм практичних занять (проходження дотичних до тем модуля онлайн курсів на платформах Прометеус, Освіторія, EdEra та ін.) може обрати 1 і за наявності сертифіката отримати кількість балів передбачених за конкретну тему.

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота студента під час вивчення курсу «Історія середньовічної України» містить педагогічно-методичну складову та здійснюється за напрямами:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1			
1	Давньоруська культура: книжність, іконопис, архітектура	5	5
2	Культура Галицько-Волинської держави	5	5
3	Розробка тестів для поточного або підсумкового контролю за темами, що вивчаються в шкільному курсі історії (7 клас). (Див.: Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Всесвітня історія. Історія України. Інтегрований курс 6 – 9 класи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9_klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf)	10	10
Разом за модуль		20	20
Модуль 2			
1	Литовсько-руське літописання	5	5
2	Українська культура XIV – XVI століть	5	5
3	Розробка тестів для поточного або підсумкового контролю за темами, що вивчаються в шкільному курсі історії (7 клас). (Див.: Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Всесвітня історія. Історія України. Інтегрований курс 6 – 9 класи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9_klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf)	10	10
Разом за модуль		20	20
Разом за семестр		40	40

Форма контролю: тестове опитування на спеціальних бланках. На кожну тему винесено певну кількість питань. Загальна кількість балів, яку можна отримати за виконання тестів – 20. Відсутність відповіді на завдання розцінюється як 0 балів. У кожному завданні є лише одна правильна відповідь. Навпроти обраної студентом відповіді слід поставити позначку.

6.5. Перелік питань для підсумкового контролю

1. Становлення державності Київської Русі.
2. Аскольд і Дір
3. Рюрик як напівлегендарний засновник княжої династії. Норманське питання.
4. Олег
5. Ігор
6. Ольга
7. Святослав.
8. Володимир Великий.
9. Князівська усобиця 1015-1019 р.
10. Ярослав Мудрий.
11. Русь за синів Ярослава Мудрого.
12. Русь за онуків Ярослава Мудрого.
13. Повість временних літ.
14. Руська Правда.
15. Роздроблення Київської Русі за великого княжіння Ярополка.
16. Спроби консолідації Русі за Всеволода Ольговича.
17. Велика усобиця 1147-1154 р.
18. Дуумвірат Святослава Всеволодовича і Рюрика Ростиславича.
19. Розвиток Галицької землі у XII ст.
20. Розвиток Волинської землі у XII ст.
21. Міста Чернігівської і Переяславської земель.
22. Міста Київської землі.
23. Слово о полку Ігоревім.
24. Об'єднання Галицько-Волинської Русі у перші десятиліття XIII ст.
25. Битва на Калці
26. Батієва навала на Русь.
27. Держава Данила Галицького
28. Нащадки Данила Галицького.
29. Галицько-Волинський літопис.
30. Входження українських земель до Литовської і Польської держав у XIV ст.
31. Кревська унія і її наслідки для українських земель.
32. Історична доля Закарпаття IX-XIV ст.
33. Закарпаття у XV-XVI ст.
34. Буковина у XIV-XVI ст.
35. Крим у XIII-XIV
36. Крим у XV-XVI ст.
37. Українські землі під владою великого князя Вітовта.
38. Свидригайлові війни.
39. Княжіння Олельковичів у Києві.
40. Українські землі у Литовсько-Польській державі у XV ст.
41. Українські землі у Литовсько-Польській державі у XVI ст.
42. Литовсько-московські війни кінця XV – початку XVI ст.
43. Князь Костянтин Острозький
44. Литовські Статути.
45. Люблінська унія.
46. Православна церква у XV-XVI ст.
47. Зародження козацтва. Перші ватажки.
48. Заснування Запорозької Січі.
49. Іван Підкова.
50. Магдебурзьке право.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються унаочнюючі матеріали: джерельна література, що сприяють формуванню повного уявлення про культурний феномен; візуалізацію. Карти та атласи.

Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів (ноутбук, проектор, мультимедійна дошка).

Програмне забезпечення: доступ до мережі Інтернет, сайт електронного навчання УжНУ, корпоративна пошта.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Ліхтей І. Методичні рекомендації, тематика і плани практичних занять з навчальної дисципліни «Історія середньовічної України» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). – Ужгород, 2025. – 22 с.
2. Войтович Л.В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква, 2006. – 784 с.
3. Гордієнко Д. Народження Східної Європи: українські трансформації. – К.: Дух і Літера, 2024. – 448 с.
4. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь. – К.: Альтернатива, 1999. – 350 с.
5. Україна: хронологія розвитку. – Т.2. Давні слов'яни. Київська Русь. – К.: Кріон, 2009. – 687 с.
6. Україна: хронологія розвитку. – Т.3. Від Батисвої навали до Люблінської унії. – К.: Кріон, 2009. – 696 с.
7. Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття). – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2000. – 340 с.
8. Федака С. Історія України. – Т. 5. Київська Русь і Великий Степ. – Ужгород: ТІМРАНІ, 2020.
9. Федака С. Історія України. – Т. 6. Руські князівства, Дешт-і-Кипчак і прилеглі землі. – Ужгород: ТІМРАНІ, 2020.
10. Федака С. Історія України. – Т. 7. Ординсько-литовська доба. 1242 – 1492. – Ужгород: ТІМРАНІ, 2020.
11. Федака С. Історія України. – Т. 8. Козацька доба. – Ужгород: ТІМРАНІ, 2020.
12. Шевченко, А. Є., Кудін С. В., Настюк А. А. Становлення та розвиток князівської влади в Київській Русі в IX – на початку XII ст. – Вінниця, 2020. – 467 с.
13. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К.: Фоліо, 2025. – 736 с.

Допоміжна література

1. Бумблаускас А., Кіркенє Г., Черкас Б., Ващук Д., Скурвідайте Л. Епоха Вітовта в історії України. – Київ: Балтія-друк, 2020. – 208 с.
2. Гордієнко Д. Під знаком Тризуба. Володимир Великий та його держава. – Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2024. – 320 с.
3. Головка О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). – Київ: Академперіодика, 2021. – 600 с.

4. Домбровський Д. Король Русі Данило Романович (приблизно 1201 – 1264). Політична біографія / З польської переклав Андрій Козицький. – Львів: Видавництво: Локальна історія, 2025. – 520 с.
5. Етнічна та етнокультурна історія України. – К.: Наукова думка, 2005. – Т.1. – 511 с.
6. Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. – Київ Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2006. – 800 с.; 2007. – 724 с.
7. Історія української культури у 5 томах. – Том 1: Історія культури давнього населення України. – Наукова думка, 2001. – 1134 с.
8. Історія української культури у 5 томах. – Т. 2: Українська культура XIII – першої половини XVII століть. – Київ: Наукова думка, 2001. – 846 с.
9. Історія цивілізації. Україна. – Том II. Від Русі до Галицького князівства (900 – 1256) / Упорядник Олена Черненко. – Харків: Фоліо, 2021. – 590 с.
10. Кралюк П. Справжня історія України. Про що говорять літописи давніх часів. – Харків: Фоліо, 2025. – 320 с.
11. Михайловський В. Наші Королі – Reges Nostri. Володарі та династії в історії України (1340-1795). – Київ: Темпора, 2023. – 436 с.
12. Папакін А. Світанок Русі. Військова справа в Україні епохи вікінгів (IX–X ст.). – Київ: Темпора, 2023. – 232 с.
13. Україна: литовська доба 1320 – 1569 / упоряд. О. Русина, І. Сварник, Л. Войтович та ін. – Київ: Балтія-Друк, 2008. – 176 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- <http://izbornyk.org.ua/cultur/cult.htm>
- <https://lib.in.ua/genre/istorychna/>
- https://pidruchnyk.com.ua/7klas/istorija_ukrainy7/

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (прізвище ініціали)